

Wykład ekonomii politycznej

Julian Dunajewski
Wykład ekonomii politycznej

Seria:
Klasyka Polskiej Myśli Wolnorynkowa
Tom 1

Warszawa 2012

Spis treści:

Niniejsze wydanie zostało oparte na wydaniu,
które ukazało się nakładem
Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie w 1935 r.

ISBN:
978-83-61344-41-4

Projekt okładki:
Maciej Harabas
Redaktor wydania:
Mateusz Błaszczuk
Korekta:
Edwin Kaniuk

Wydawca:
Wydawnictwo PROHIBITA
Paweł Tobała-Pertkiewicz
www.prohibita.pl
wydawnictwo@prohibita.pl
Tel: 22 424 37 36

Sprzedaż książki w Internecie:

multibook.pl
KSIEGARNIA INNA NIŻ WSZYSTKIE

Przedmowa Komitetu Wydawniczego.....	7
Wstęp.....	15
Pojęcia elementarne.....	16
I. Część teoretyczna	29
A. O tworzeniu bogactw.....	29
Czynniki produkcji	30
1. Przyroda	30
2. Praca	33
3. Kapitał	52
4. Działanie wspólne wszystkich trzech czynników produkcji	70
O cenie	73
O pieniądzu	86
Praca jako miara wartości zamiennych	100
Zboże jako miara wartości zamiennych	101
O monecie kruszcowej	102
O monecie zdawkowej.....	113
O kredycie.....	115
O kredytowych środkach obiegowych.....	120
O organizacji banków biletowych.....	137
B. O rozdziale dochodu.....	148
1. Zarobek.....	148
2. Renta od kapitału. (Czynsz – stopa procentowa).....	171
3. Renta ziemna.....	188
4. Zysk z przedsiębiorstwa.....	200
Stosunek między wszystkimi częściami dochodu narodowego.....	202
C. O zużyciu, czyli konsumpcji.....	207
Stosunek między produkcją a konsumpcją.....	209
Zbytek.....	216

Przedmowa

Publikacja wykładów Dunajewskiego z l. 1872–1873 podjęta przez Wydział Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, łącznie z Towarzystwem Ekonomicznym w Krakowie, pod egidą komitetu wydawniczego, w skład którego weszli profesorowie Stanisław Estreicher, Adam Krzyżanowski, Ferdynand Zweig, wymaga paru słów uzasadnienia i wyjaśnienia.

Wielka postać Juliana Dunajewskiego (ur. w 1821 r., zm. w 1907 r.) znana jest powszechnie ze swej działalności na arenie politycznej. Zajmują się nią w pracach, zresztą przeważnie okolicznościowych, Kobrzyński, Zoll starszy, Penizek, Górski, Szymusik, Piniński. Znalazła ona wreszcie pełne oświetlenie w doskonałej pracy biograficznej, podjętej przez długoletniego członka prezydium w ministerstwie Dunajewskiego i b. min. sprawiedliwości, wiedeńczyka, dra Józefa Schenka*.

Dunajewski, przypominamy, był pierwszym polskim ministrem skarbu w Austrii (1880–1891), prowadząc faktycznie gabinet „Taaffe-Dunajewski”, który toruje potem drogę trzem dalszym Polakom – ministrom skarbu: Leonowi Bilińskiemu (trzykrotnemu ministrowi skarbu i wspólnych finansów, i gubernatorowi

---

* Dr Józef Schenk, *Dr Julian Ritter von Dunajewski, ein österreichischer Finanzminister*, Wien-Leipzig 1934, str. 142 (z portretem) [przyp. Komitetu Wyd.].

Banku Austro-Węgierskiego), Witoldowi Korytowskiemu (1906–1908) oraz Wacławowi Zaleskiemu (w gabinecie Stürgkha). Skarb, najważniejszy resort wielkiego mocarstwa, znajduje się od czasu Dunajewskiego niemal tradycyjnie w rękach Polaków. Tak dobre doświadczenie poczyniono z Dunajewskim jako ministrem skarbu, że po nim Koło Polskie mogło resort skarbu uważać niemal za swój „stan posiadania”.

Dunajewski jest pierwszym sternikiem skarbu austriackiego, któremu udało się w pełni i na trwałe dzieło przywrócenia równowagi budżetowej. Przygotował je z żelazną wytrwałością i niemal brutalną konsekwencją. Przed Dunajewskim deficyt budżetowy Austrii był chroniczny i stały. Powtarzał się niezmiennie w każdym budżecie przez 100 lat z rządu i w 1860 r. doprowadził do formalnego bankructwa państwa. Nikt nie myślał nawet o możliwości wydostania Austrii na twardy grunt zrównoważonych finansów. Dunajewskiemu udało się to w pełni i na trwałe (dzieła jego dokończył w rok po jego ustąpieniu min. Steinbach w zakresie reformy walutowej). Udało mu się to jednak nie tylko dzięki zaletom umysłu, ale przede wszystkim dzięki wysokim zaletom charakteru.

Działalność Dunajewskiego jako polityka, jako posła na galicyjski sejm krajowy, jako posła w parlamencie austriackim i późniejszego ministra skarbu znalazła pełne, źródłowe oświetlenie w *Mowach Juliana Dunajewskiego*, wydanych przez Władysława Leopolda Jaworskiego*. Posiadają one wielkie znaczenie dla historyka gospodarki galicyjskiej i austriackiej w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia oraz dla poznania politycznej sylwetki Dunajewskiego.

* *Mowy Juliana Dunajewskiego w Sejmie Krajowym i w Radzie Państwa. Przetłumaczył, objaśnił i wydał Władysław Jaworski, Z przedmową Piotra Górskiego, Kraków–Warszawa. Gebethner 1914 [przyp. Komitetu Wydawniczego].*

Tak więc Dunajewski jako polityk i mąż stanu jest i w opracowaniach, i w materiałach do pewnego stopnia utrwalony w literaturze.

Inaczej ma się sprawa z Dunajewskim jako myślicielem i nauczycielem ekonomii. Dunajewski był nie tylko politykiem i mężem stanu, ale był i profesorem ekonomii. Zaczął swą karierę uniwersytecką w 1855 r. jako zastępca prof. nauk politycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Za czasów reakcji (w erze Pacha) rząd przeniósł go do Preszburga, gdzie pozostaje do 1860 r. w charakterze profesora akademii prawniczej. W 1860 r. mianowany zostaje zwyczajnym profesorem administracji, prawa górniczego i ekonomii we Lwowie. W r. 1861, w którym przywrócono częściowo język polski na Uniwersytecie Jagiellońskim, wraca do Krakowa jako profesor nauk politycznych (ekonomii, administracji, statystyki). W 1873 r. wybrany zostaje posłem do Rady państwa. Lata sześćdziesiąte i początek lat siedemdziesiątych to najważniejszy okres jego działalności naukowej w zakresie ekonomii, polityki ekonomicznej i skarbowości.

Z tego czasu dotychczas znane były tylko wykłady Dunajewskiego z lat 1864–1865, utrwalone w skryptach spisanych przez uczniów Dunajewskiego. Skrypty te były przedmiotem studium, ogłoszonego przez Ferdynanda Zweiga, nakładem Polskiej Akademii Umiejętności*.

W studium tym autor przeprowadził ocenę dorobku naukowego Dunajewskiego z punktu widzenia historii doktryn, oczywiście na podstawie materiału wówczas mu dostępnego.

Tymczasem, dzięki przypadkowi, udało się uzyskać skrypty Dunajewskiego z lat późniejszych, a mianowicie z okresu 1872–1873, które przy porównaniu okazały się w wielu wypadkach

* Zweig Ferdynand, *System ekonomii i skarbowości Juliana Dunajewskiego*, Kraków 1925, str. 33 [przyp. Komitetu Wyd.].

bardziej wartościowe, świadczące częściowo o dalszym rozwoju myśli ekonomicznej u Dunajewskiego, a częściowo o staranniejszym opracowaniu tekstu wykładów. Skrypty te zostały udzielone łaskawie Komitetowi Wydawniczemu przez sędziego dra Izidora Münicha, który odziedziczył je po swym ojcu, śp. Władysławie Münichu, prezydencie Senatu Sądu Najwyższego w Wiedniu; śp. Münich był uczniem Dunajewskiego i uczył w latach 1872–1873 na jego wykłady.

Komitet Wydawniczy po rozważeniu sprawy zdecydował się wydać skrypty późniejsze z 1872–1873, a nie skrypty z lat 1864–1865. Komitet Wydawniczy ograniczył się jednakże do wydania tylko jednej części, tzw. części teoretycznej (ale bez wykładu o historii doktryn); część tę uzupełnił paroma rozdziałami o pieniądzu i kredycie z tzw. części praktycznej, tj. z kursu polityki ekonomicznej; natomiast zrezygnował z wydania dwóch dalszych części, tj. reszty kursu polityki ekonomicznej i nauki o skarbowości, jako operujących materiałem przeważnie przestarzałym i mających mniejsze znaczenie dla rozwoju pojęć Dunajewskiego.

Ponieważ redakcja skryptów (dokonana przez uczniów) pod względem wykończenia tu i ówdzie pozostawiała wiele do życzenia, Komitet Wydawniczy zdecydował się w niektórych miejscach wykładu na wprowadzenie drobnych korektur językowych, a czasem także – wyjątkowo – korektur rzeczowych, tj. drobnych skreśleń lub minimalnych uzupełnień przy nagle przerwany toku wykładu. Korektury te są stosunkowo nieliczne i wiernie trzymają się linii rozumowania autora, i mają na celu przeprowadzenie niejako korekty autorskiej, tj. takiej korekty, jaką zwykle przeprowadza autor w swym dziele po jego wykończeniu, a tej, rzecz prosta, Dunajewski nie przeprowadził (zdaje się, że wykłady w ogóle nie uległy rewizji przez Dunajewskiego).

Pomiędzy skryptami z lat 1864–1865 – opracowanymi przez Ferdynanda Zweiga w cytowanym już studium – a skryptami

z lat 1872–1873 zachodzą poważne rozbieżności w szczegółach. Sam układ jednak, kierunek i wytyczne wykładu pozostały bez większych zmian.

Jakkolwiek w niektórych szczegółach tezy, zawarte w cytowanym studium Zweiga o Dunajewskim, musiałyby ulec rewizji – ponieważ opierały się na innym materiale, wcześniejszym – to jednak sąd ogólny o Dunajewskim jako ekonomiście pozostaje niezmienny.

Odwołując się do tego studium, Komitet Wydawniczy pozwala sobie na zakończenie zacytować z niego ustępy, zawierające ogólną charakterystykę wykładów i kierunku Dunajewskiego, która to charakterystyka ma zastosowanie i do wykładu z lat 1872–1873:

„Wykład jest zwięzły, jasny i obrazowy. Odznacza się ową plastyką słowa i myśli, właściwą Dunajewskiemu. Dunajewski problemy, o których mówi, widzi niejako przed sobą uporządkowane i rozmieszczone w przestrzeni; stąd ujęcie jest proste i jędrne, nacechowane tym zmysłem realizmu, który charakteryzuje całą jego umysłowość.

Brak w wykładach finezji myślowej, złożonych i skomplikowanych rusztowań spekulacyjnych, rozważań metafizyczno-socjologicznych, których tak wiele spotykamy u nas w dawnej literaturze ekonomicznej, zwłaszcza u Hoene-Wrońskiego, Kamińskiego, Cieszkowskiego lub Supińskiego. Dunajewski, polityk i człowiek życia praktycznego, nie tworzy systemów książkowych, nie stawia misternych domków z kart oderwanej spekulacji; życie praktyczne, jego potrzeby i troski zna i rozumie, chce poznać zjawiska gospodarcze jako przejawy życia codziennego, chce dawać prawdy mające służyć praktyce życia.

Dunajewskiego więcej zajmują szczegółowe zagadnienia same dla siebie niż całość tych zagadnień, ich wzajemny związek i bu-

dowa, występujące w naczelnym pojęciach nauki. Dlatego nauka Dunajewskiego jest w małym stopniu systematem naukowym w ścisłym tego słowa znaczeniu, a raczej jest uporządkowanym wykładem poszczególnych zagadnień, przedstawionych z wielką znajomością przedmiotu, a przede wszystkim z dużym zasobem zdrowego rozsądku.

Ten zdrowy rozsądek jednak nie ogranicza się tylko do własnych sił, do rezultatów własnej obserwacji i własnego przemyślenia, lecz czerpie w całej pełni ze skarbnicy ekonomii angielskiej, francuskiej i niemieckiej.

Dunajewski jest uczniem szkoły klasycznej i liberalnej, jest gorliwym obrońcą jej poglądów i haseł. Wierzy w istnienie niezmiennych praw naturalnych, które stwarzają harmonię interesów i równowagę sił ekonomicznych. Jest nieustrudzonym w zalecaniu wolności we wszelkich dziedzinach życia jako panaceum na wszelkie dolegliwości gospodarcze.

Interes prywatny, pobudzający każdego do pracy – powiada Dunajewski – lepszym jest przewodnikiem od ustawy, która niby kosztowna machina działa kosztownie, a nieraz może więcej popsuć niż naprawić.

Wolność gospodarcza jest tedy najtańszym, najprostszym i najcelowszym ustrojem gospodarczym i jest istotnym warunkiem pełnego rozwoju sił gospodarczych. Liberalizm Dunajewskiego jednak nie jest pojęty jako *Nachtwächterpolitik*, jako bezwzględny leseferyzm z pierwszej połowy XIX w. Jest to już liberalizm umiarkowany epoki późniejszej, który program swój musiał dostosować do faktu ciągłego wzrostu agend państwowych.

Wykłady Dunajewskiego głoszą przeważnie tezy stare, proste i jasne, tezy, które pomimo upływu sześćdziesięciu lat, które nas od nich dzielą, jeszcze wciąż stanowią rdzeń współczesnej teorii i polityki gospodarczej.

Dunajewski jest po Supińskim i Skarbku najtęższym polskim myślicielem ekonomicznym ubiegłego stulecia. Zapewne Supiński i Skarbk mają nad nim przewagę, o ile chodzi o oryginalność, o subtelność i głębię myśli, lecz na odwrót, Dunajewski góruje nad nimi swym zdrowym rozsądkiem i wyczuciem realizmu, które pozwala mu stawiać zagadnienia świetnie sformułowane i dawać na nie jasne rozwiązania.

Dunajewski jest ogniwem, prowadzącym nas od Supińskiego i Skarbka do współczesnych myślicieli ekonomicznych”.

Komitet Wydawniczy